

УДК 17.022.1:377.011.3-051(045)

Торубара О. М.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА СПЕЦТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито закономірності формування педагогічного іміджу викладача спецтехнологій у професійно-технічному навчальному закладі. Визначено, що імідж не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи педагога над собою в контексті побудови взаємопов'язаних компонентів. Його формування є досягненням впливу зовнішніх якостей і виразності внутрішнього образу педагога на особистість. Встановлено, що індивідуальний імідж формується в процесі соціальних комунікацій, де в закодованому вигляді відбито основні психологічні процеси та шифр існує у вигляді символів на рівні зовнішніх проявів і несе в собі відбиток змісту особистості викладача. Успішність особистісного іміджу оцінюється на рівні груп людей, які висловлюють суперечні вимоги, тому імідж повинен бути гнучким, самостійним, толерантним.

Ключові слова: педагогічний імідж, мотивація, професійна діяльність, етап, компонент, самостійність.

Актуальність проблеми дослідження. Зростаюча потреба суспільства у кваліфікованих педагогічних кадрах, висунула на перше місце завдання підвищення якості підготовки випускників вищої професійної школи, виховання нового типу викладача-професіонала, мобільного, який має знайти й реалізувати себе в професії. Конкуренентоздатність й мобільність випускників вищих педагогічних навчальних закладів підвищуються за рахунок самореалізації свого позитивного професіонального образу, ефективного формування концепції фахівця й адекватного іміджу. Імідж є прийомом психологічного впливу на особистість, способом саморегулювання та самонавіювання, найважливішим елементом передстартової підготовки, необхідним атрибутом різних досягнень. В ньому відображена сукупність як реальних, так і очікуваних якостей. Успішність іміджевого впливу обумовлена спектром особистісних і образних трансформацій. Умови для такого перевтілення забезпечуються емоційністю й творчим станом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему іміджу у вітчизняній та закордонній науці досліджували вчені та педагоги: В.Г. Горчакова, Н.В. Гузій, П.С. Гуревич, А.А. Калюжний, Ф.А. Кузін, Л.М. Мітіна, А.Ю. Панасюк, Е.Б. Перелигіна, Л.Г. Подоляк, Г.Г. Почепцов, О.П. Рудницька, Г.М. Сагач, І.В. Сингаївська, В.М. Шепель.

У контексті дослідження визивають науковий інтерес роботи, присвячені теоретичним проблемам підготовки викладачів спецтехнологій: Ю.К. Васильєва, К.І. Васильєва, Р.А. Галустова, Г.Е. Зборовського, З.Ф. Зеєра, С.В. Недбаєва, У.Н. Нішаналієва, В.А. Петькова, Ф.Г. Поначина, В.А. Полякова, З.І. Равкіна.

Мета статті – проаналізувати процес формування педагогічного іміджу викладача спецтехнологій у професійно-технічному навчальному закладі.

Виклад матеріалу. В основі розгляду питання про закономірності формування педагогічного іміджу лежить припущення про те, що імідж не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи педагога над собою в контексті побудови взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, комунікативного або вербального та кінетичного. Формування іміджу – процес, для якого характерні всі компоненти процесуальності, а саме цілемотивований, когнітивний, діяльнісний та оцінно-рефлексивний компоненти. Результатом ефективності процесу є створений образ, або імідж.

Цілемотивований компонент – ціль, мотив в основі якого лежить бажання змінити себе.

Використовуючи когнітивний компонент – педагог шукає знання, використання яких допоможе йому при вдосконаленні власного, або створенні собі нового іміджу.

Діяльнісний компонент – використання знань в безпосередній роботі над собою, яка сприяє прояву творчості та реалізації задуму по створенню себе.

Оцінно-рефлексивний компонент – оцінка проведеної роботи та створення педагогічного іміджу; це погляд на себе зі сторони та оцінка себе самого.

Ці компоненти взаємозалежні й використовуються в певній послідовності, де цілемотивований компонент є підґрунтям до створення педагогом індивідуального іміджу [2].

Рушієм формування педагогічного іміджу є мотивація. Різноманітні мотиви особистості виступають спонукальною силою в досягненні мети. Мотив і мета, на думку Б.Ф. Ломова, утворюють свого роду «вектор» діяльності, визначають її напрямок, а також величину зусиль, які розвиває

особистість виконуючи її. Цей вектор виступає в ролі системоутворюючого фактора, що організує всю систему психічних процесів і станів, які формуються і розкриваються в процесі іміджевої діяльності.

Мотивація – це процес, в результаті якого певна діяльність набуває для індивіда особистого сенсу, створює стійкість його інтересів до неї і перетворює зовнішню задану мету його діяльності у внутрішню потребу особи.

За А.Г. Маслоу існують два типи мотивації:

1. Психологічний – імідж орієнтований на самовідчуття і самооцінку, в основі його лежить особиста інтуїція.
2. Прагматичний – імідж орієнтований на сприйняття – для більш ефективного соціального впливу і досягнення зовнішньої мети, в його основі лежать знання і досвід.

Стосовно мотивації створення іміджу класифікація будується на основі людських потреб [1]:

- визнання (потреба відчувати себе компетентним);
- захисту (захист та допомога у здійсненні мети);
- домінування (потреба вплинути на інших людей);
- незалежності (прийняття незалежних рішень);
- любові і прив'язаності (потреба, щоб вас розуміли і любили);
- фізичного комфорту (потреба в хорошому здоров'ї та безпеці).

Формування педагогічного іміджу є системою соціального формування поведінки засобом ментальних стереотипів і символів. На думку Н.В. Гузій, системоутворюючим фактором, а також однією із закономірностей формування педагогічного іміджу можна вважати естетичні якості особистості викладача. Естетичний потенціал педагогічної культури дозволяє викладачеві позбавитися унітарності у розв'язанні професійних задач, допомагає розв'язати їх за законами краси та досконалості. Естетична культура гармонізує педагогічний інтелект, емоційно-почуттєву, вольову і мотиваційну сферу професійної самосвідомості викладача. Естетична розвиненість викладача стимулює роботу педагогічної уяви та фантазії, збагачує образність та асоціативність професійного мислення, витончується культура почуттів, емоційної виразності професійної поведінки та зовнішнього вигляду, виховується наполегливість, терплячість та вміння керувати собою [4].

Особливий інтерес для усвідомлення системоутворюючої ролі естетичного компоненту в професійній культурі педагога становить ідея єдності краси, добра, істини, що обумовлює невичерпні евристичні, пошукові форми педагогічної творчості. Відчуття та розуміння педагогом краси підвищує здатність до співробітництва, до духовної та інтелектуальної насиченості педагогічної діяльності.

Імідж може формуватися на основі даних зовнішності людини та її психологічних характеристик як за першим уявленням, так і в процесі взаємодії. Його формування є досягненням впливу зовнішніх якостей і виразності внутрішнього образу педагога на особистість.

Формування нового іміджу можна розглядати і як вияв зони найближчого розвитку, «визначення образу на зростання». Весь процес формування нового іміджу можна розділити на чотири етапи: імідж-аналіз, імідж-креатив, імідж-дизайн та імідж-промоушен.

Спочатку проводиться аналіз зовнішності та якості людини, її потенціал, можливості, а згодом знаходиться ідея перевтілення. Після цього будується нова картинка, яка через певний час буде представлена суспільству.

Спроби створити собі імідж – це спосіб самовиховання, розуміння своїх можливостей. Роботу з формування іміджу можна уявити у вигляді наступної моделі: визначення вимог групи, сильних і слабких сторін особистості, формування образу (підсилення позитивних моментів), переведення потрібних характеристик особи у вербальну, візуальну та процесуальну форму [6].

Формується індивідуальний імідж в процесі соціальних комунікацій, де в закованому вигляді відбито основні психологічні процеси (рівень тривожності, рефлексивності, копіювання, емоції), шифр існує у вигляді символів на рівні зовнішніх проявів. Рівень ефективності індивідуального іміджу педагога впливає на успішність його діяльності і несе в собі відбиток змісту особистості викладача. Успішність особистісного іміджу будуть оцінювати різні групи людей, які висловлюють суперечні вимоги, тому імідж повинен бути гнучким, самостійним, толерантним; він повинен будуватися індивідуально з погляду на конкретні характеристики.

На різних етапах розвитку педагогів імідж формується по різному, у відповідності до етапів професійного зростання викладача Т.А. Маркова визначає такі етапи професійного зростання:

- етап адаптації до професії – засвоєння педагогами норм, менталітетів;
- етап самоактуалізації в професії – друга стадія, протягом якої відбувається аналіз викладачем своїх можливостей, саморозвиток засобами професійної практики, усвідомлення своїх позитивних і негативних якостей, а згодом і закріплення індивідуального стилю, самореалізація в професійній діяльності та самовдосконалення. Цей стан відповідає стадії автономності й продовжується три-п'ять років. Цей етап умовно можна поділити на два етапи: початковий і основний [3].

На початковому етапі, згідно досліджень Н.О. Власової, поряд із впливом педагогічного середовища на особистість, виникає і вплив особистості на педагогічне середовище. Сила впливу

педагогічного середовища на формування особистості переважає силу впливу суб'єкта діяльності на педагогічний процес. У цей час самооцінка та концепція розвитку стабілізуються на основі формування ціннісних орієнтацій, світоглядних переконань у зв'язку з адекватним усвідомленням власних особистісних якостей, завдяки збільшенню кола осіб в процесі спілкування. Цей етап можна назвати етапом індивідуалізації: розвитку на основі отриманих знань, індивідуально забарвлених професійно значущих якостей та здібностей особистості, професійних умінь. Він спрямований на найповніше розкриття особистості та ампліфікацію її розвитку, опанування широкого кола педагогічних знань, формування світоглядних позицій, оволодіння основними професійними вміннями та кроками до педагогічної майстерності.

На основному етапі формування педагогічного іміджу у викладачів з'являється самоповага до себе, як до педагога – це ступінь, на якому вони цінують себе, як майбутнього педагога і який часто називається самооцінкою. Під самооцінкою ми розуміємо: вміння людини визнати свою цінність, значущість, котрою особистість наділяє себе в цілому або окремі сторони своєї діяльності та поведінки. Це пов'язано з рівнем її домагань та відноситься, як і «Я-концепція в цілому», до ядра особистості. Від самооцінки залежать стосунки викладачів з оточуючими, їх критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач.

Етап вільного володіння професією – третя стадія, що характеризується виявом майстерності, гармонізації професійних якостей педагога. Відбувається засвоєння професійних стандартів, відтворення на високому рівні методичних рекомендацій. Це період утвердження педагога – він триває від 10 до 20 років педагогічного стажу.

У сучасних реаліях педагогічної праці самовдосконалення викладача виступає незаперечною цінністю як основний шлях досягнення педагогом вершини професійного розвитку та високої якості професійної діяльності. Готовність до діяльності пов'язана з досвідом особистості та розкривається через єдність мотиваційного, когнітивного і операційного компонентів, як відображення емоційно-вольової, інтелектуальної та дієво-практичної сфери особистості.

Головними компонентами готовності до професійно-педагогічного самовдосконалення є мотиваційний, який обумовлює вмотивованість та позитивний характер дій по самовдосконаленню, когнітивний, який сприяє їх цілеспрямованості й осмисленості, та операційний, який забезпечує якість і творчий характер професійного самовдосконалення педагога. Отже, закономірно, що й формування педагогічного іміджу здійснюватиметься у відповідності до вказаних компонентів. Спочатку у викладачів має виникнути і сформуватись мотивація іміджетворчої діяльності.

Важливою характеристикою мотиваційного компоненту готовності до професійно-педагогічного самовдосконалення, яка забезпечує досягнення виключно позитивних особистісних змін в процесі роботи педагога над собою, є його розвинута гуманістична спрямованість, основними показниками якої виступають відповідність власної світоглядної позиції загальнолюдським гуманістичним цінностям, сформованість високих еталонів професійної праці та особистості, наявність високих педагогічних ідеалів, що стають орієнтиром у його самовдосконаленні. Розвинута мотивація професійно-педагогічного самовдосконалення спрямовує і регулює процес професійного розвитку спеціаліста, визначає його цілеспрямованість і активність до досягнення вершин професіоналізму та виражається у наявності стійких мотивів до самовдосконалення, глибоких особистісних переконань щодо важливості постійного професійного зростання як для успішності професійної діяльності, так і для особистого розвитку викладача [5].

Аналіз спеціальних досліджень дозволив виокремити наступну закономірність: на різних етапах професіоналізації імідж формується різними засобами:

1. На етапі професійної підготовки забезпечується базова іміджева компетентність, як система знань внутрішніх і зовнішніх механізмів іміджеформуючої діяльності, володіння базовими технологіями та спеціальними техніками. А також імідж моделювання, виявлення неповторної особистої ідентичності, проби ролей, примірювання стилів.

2. На етапі професійного становлення (включення у професійну діяльність) відбувається цільове імідж-моделювання, у якому прослідковується відповідність стилю професійним завданням. Основними засобами виступають: аналіз практичних ситуацій, проектування та моделювання.

3. На етапі вільного професійного розвитку (самостійної професійної діяльності) – концентрація неповторного іміджу, оформлення індивідуального стилю діяльності. Основними засобами виступають: самоаналіз, експериментування, самонавчання.

Висновок. Основою формування іміджу педагога є мотивація, яка виступає «вектором» іміджевої діяльності. Наступним важелем формування педагогічного іміджу є естетичні і особистісні якості викладача, що становлять в професійній культурі моральне ядро, в якому присутні в єдності краса, добро, істина, що сприяють пошуку різних форм творчості, насиченості діяльності педагога.

Педагогічний імідж не може бути заданим один раз і на завжди, його потрібно створювати, і в основі його створення лежить копітка праця над собою. Вона починається із мотиву, продовжується пошуком та використанням знань, діяльністю та корекцією свого іміджу, оцінкою результатів роботи.

Використані джерела

1. Нефедова И. Я и мой имидж (для женщин) / И. Нефедова, Е. Власова. – М. : ЭКСМО. – Пресс, 1997. – 67 с.
2. Маскалянова С.А. Формирование профессионального имиджа будущего социального педагога: Дис...канд. пед. наук / С.А. Маскалянова. – М. : РГБ, 2005. – С. 10-53.
3. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад. М., 2003. – 658 с.
4. Смирнова Н.Е. Имидж учителя / Н.Е. Смирнова // Лучшие страницы педагогической прессы. – 2001. – № 5-6. – 76 с.
5. Тарасенко Н.А. Формирование индивидуального имиджа будущего учителя: Дисс. канд. пед. наук / Н.А. Тарасенко. – Оренбург, 2002. – 173 с.
6. Федоров И.А. Имидж или программирование поведения людей / И.А. Федоров. – Рязань, 1997. – 117 с.

Torubara O.

**FORMATION OF PEDAGOGICAL IMAGE
OF THE SPECIAL TECHNOLOGIES TEACHER
IN THE VOCATIONAL EDUCATIONAL INSTITUTION**

The article deals with the principles of forming the pedagogical image of Special Technologies teacher in the vocational educational institution. It was determined that the image is not formed spontaneously as the result of purposeful work of a teacher in the context of building interrelated components. Its formation is reaching influence of external characteristics and severity of internal image of the teacher on the person.

It is stated that the individual image is formed in the process of social communication where in the encrypted code it is reflected the basic psychological processes and the code exists as a symbol-at the level of external displays and bears the imprint of the contents of the individual teacher.

Success of the personal image is estimated at the groups of people who express contrary claims, because the image has to be flexible, independent, tolerant. At various stages of teachers` development the image is formed by increasing teachers` mastering standards, i.e. acquiring norms, mentalities and teachers` analysis of their capabilities, self-development by means of professional practice, awareness of their positive and negative qualities, and eventually securing personal identity, self-realization in professional activities and self-improvement.

It is proved that a component of preparedness for professional pedagogical self-improvement regarding image is motivational that makes the motivation and positive actions for improvement, which achieve exceptionally positive personality changes in the work of the teacher on the other, is its developed humanistic orientation, the major indices which serve compliance with their own ideological position universal humanistic values formation high standards of professional work and personality, the presence of high educational ideals that are benchmarks in its cultivation, contributes to their cognitive meaningfulness and purposefulness, and operational, providing quality and creative teacher`s professional development.

The desired image of a vocational education institution`s teacher is dictated by ideal visions of his personality in social life. Determining for it is the presence of the teacher`s ability to give birth to creative and innovative ideas, to avoid the traditional patterns of thinking, constructively solve various problem situations. The teacher provides systematic information influence on others, provides each participant in the educational process with ideas, values and patterns of behavior.

Key words: *teaching image, motivation, professional activity, stage, component, independence.*

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.